

จินตนาการทางชีววิทยาในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี The Biological Fantasy in Poetic Tale ‘Phra Abhai Mani’

สุทธิกัญจน์ ทิพยเกษร^{1*}, อรพินท์ คันธาเวช², วิลาสินี สวาทะนันท์³, มนตรี แร้งจัดงาน⁴
Sutthikan Tipayakesorn^{1*}, Orapin Kunthavej², Wilasinee Sawatanunt³, Montri Ranjadngan⁴

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

239 ถนนห้วยแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200 ประเทศไทย

¹ Faculty of Education, Chiang Mai University

239 Huay Kaew Road, Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai, 50200, Thailand

^{2,3,4} โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

239 ถนนห้วยแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200 ประเทศไทย

^{2,3,4} Chiang Mai University Demonstration School

239 Huay Kaew Road, Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai, 50200, Thailand

รับบทความ: 7 มีนาคม 2567

ปรับปรุงบทความ: 26 กรกฎาคม 2567

ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 19 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเกี่ยวกับจินตนาการทางชีววิทยาของสุนทรภู่ที่ปรากฏในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี** ได้ทำการศึกษาตั้งแต่ตอนที่พระอภัยมณีศรีสุวรรณเรียนวิชาไปจนถึงสามกษัตริย์ออกบวช จากการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงจินตนาการสร้างสรรค์ของสุนทรภู่ซึ่งส่วนหนึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชีววิทยา โดยแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 จินตนาการเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่สัมพันธ์กับชีววิทยา กลุ่มที่ 2 จินตนาการเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต และกลุ่มที่ 3 จินตนาการเกี่ยวกับสิ่งวิเศษซึ่งสะท้อนถึงความรู้ความคิดเกี่ยวกับการมองโลกและชีวิต ธรรมชาติรอบตัว ความเข้าใจในธรรมชาติและจินตนาการเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับ

* ผู้เขียนหลัก (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

อีเมล: sutthikan.t@cmu.ac.th

** ส่วนหนึ่งจากงานวิจัยเรื่อง การสำรวจองค์ความรู้และจินตนาการทางชีววิทยาในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี

(สุทธิกัญจน์ ทิพยเกษร, อรพินท์ คันธาเวช และ วิลาสินี สวาทะนันท์, 2565) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ต่อยอดมาจาก การวิเคราะห์องค์ความรู้และจินตนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในนิทานคำกลอนเรื่อง ‘พระอภัยมณี’ (สุทธิกัญจน์ ทิพยเกษร, 2552)

ในทางชีววิทยาของผู้แต่ง เมื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทางชีววิทยาพบว่าเกี่ยวข้องกับเรื่อง พืช (ลักษณะของพืชใบเลี้ยงเดี่ยว) โสตทัศนอุปกรณ์ (อุปกรณ์ขยายขีดความสามารถของการมองเห็น เช่น กล้องโทรทรรศน์ กล้องจุลทรรศน์) การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม เทคโนโลยีชีวภาพ พันธุวิศวกรรม การผสมข้ามสายพันธุ์ สันฐานวิทยา สารอาหาร (วิตามิน / แร่ธาตุ) และการทำงานของระบบประสาท และยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวรรณคดีไทยที่จะช่วยสร้างเสริมจินตนาการ นำไปสู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ผู้อ่าน และต่อยอดไปสู่การสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้

คำสำคัญ

พระอภัยมณี จินตนาการทางชีววิทยา สุนทรภู่ นิทานคำกลอน

Abstract

This article aims to present the biological imagination of Sunthorn Phu that appears in the poetic tale Phra Abhai Mani. The study was conducted from the time Phra Abhai Manee and Sri Suwan studied until the three kings were ordained. The study reveals Sunthorn Phu's creative imagination, which is partly related to biology. They can be divided into 3 groups: Group 1: imagination about technology related to biology, Group 2: imagination about living things, and Group 3: imagination about magical things that reflect knowledge and ideas about how to view the world and life, understanding of nature and imagination about things related to the biology of the author. When analyzing knowledge related to biology, it was found that it was related to plants (characteristics of monocotyledons), audiovisual equipment (devices that expand the ability to see, such as telescopes, microscopy), genetic inheritance, biotechnology' genetic engineering, crossbreeding, morphology, nutrients (vitamins/minerals) and nervous system function. It also shows the importance of Thai literature that will help strengthen the imagination. Leads to the development of creativity for readers, and continue to create new innovations in science and technology.

Keywords

Phra Abhai Mani, Biological Fantasy, Sunthorn Phu, Tale in verse

บทนำ

นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีนับเป็นผลงานการประพันธ์ชิ้นเอกของพระสุนทรโวหาร (2329 – 2398) หรือที่เรียกเป็นสามัญว่า “สุนทรภู่” และเป็นกวีเอกของไทยที่ได้รับการยกย่องจากองค์การ

สหประชาชาติ (UNESCO) ให้เป็นให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านงานวรรณกรรม (ภิญโญ ศรีจำลอง, 2549, 44) โดยสุนทรภู่ได้เริ่มแต่งนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีในสมัยรัชกาลที่ 2 เพียงไม่กี่ตอนเพื่อเลี้ยงชีพขณะถูกจำคุก และมาแต่งต่อในสมัยรัชกาลที่ 3 จนถึงตอนพระอภัยมณีออกบวช หลังจากนั้นให้ผู้อื่นแต่งต่อ (องอาจ โอโหม, 2555, 57 – 58) มีลักษณะคำประพันธ์เป็นแบบกลอนสุภาพ รวมความยาว 94 เล่มสมุดไทย นับเป็นตอนๆ ได้ถึง 94 ตอน ถือเป็นกลอนนิทานที่ยาวที่สุดและเป็นนิทานคำกลอนชิ้นเอกของสุนทรภู่ และนับเป็นจินตนิยายที่ผสมผสานจินตนาการกับความเป็นจริง ทั้งเรื่องราวเหตุการณ์ทางสังคม สถานที่ ตัวบุคคล รวมถึงตำนาน ประวัติศาสตร์ ชาดก และวรรณกรรมของชาติอื่นมาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวได้อย่างสนุกสนานและลงตัว

นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีเป็นนิทานร้อยกรองที่มีความสนุกสนานน่าตื่นตื้นเต้นสำหรับเด็กๆ อย่างมาก มีความโดดเด่นเพราะมีตัวละครหลากหลายทั้งมนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์ประหลาด กระทั่งในกลุ่มมนุษย์เองก็ยังมีหลายเชื้อชาติจึงเป็นความแปลกใหม่ในสายตาผู้อ่าน อุปนิสัยตัวละครทุกตัวถูกสร้างให้มีความสมจริงตามนิสัยแท้ของมนุษย์ ด้านฉากที่ดำเนินเรื่องส่วนใหญ่ในมหาสมุทรสะท้อนจินตนาการกว้างไกลของผู้เขียน นอกจากนี้ยังแทรกเกร็ดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ มีการสอดแทรกความรู้ทางชีววิทยา เช่น การสืบทอดลักษณะทางพันธุกรรม เป็นต้น (true ปลุกปัญญา, 2565) ทั้งยังปรากฏสิ่งวิเศษมากมาย เช่น ดวงตราพระราหู หีบกลผีเสื้อยักษ์ เป็นต้น ตัวละครและสิ่งวิเศษเหล่านี้ล้วนเกิดมาจากจินตนาการของกวีเอกสุนทรภู่ทั้งสิ้น ไม่ว่าสุนทรภู่จะคิดสร้างสรรค์หรือได้รับแรงบันดาลใจมาจากที่ใดก็ตาม แต่เมื่อผสมผสานสิ่งเหล่านี้เข้าไปในเนื้อเรื่องที่ สุนทรภู่ได้ผู้ร้อยเรียงไว้นั้น ย่อมสามารถทำให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนานชวนติดตามได้เป็นอย่างดี ความโดดเด่นอย่างหนึ่งที่ปรากฏในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีก็คือจินตนาการเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นจินตนาการทางชีววิทยา

บทความนี้แสดงให้เห็นว่าจินตนาการของสุนทรภู่ในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีมีความสัมพันธ์กับความรู้ทางชีววิทยา และสามารถสะท้อนถึงการสร้างสรรค์ของสุนทรภู่

จินตนาการทางชีววิทยาในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี

จินตนาการทางชีววิทยาที่ปรากฏในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีมีอยู่มากมาย ซึ่งจากการศึกษาของ สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร และคณะ (2565, 121 - 135) ที่ได้ศึกษาจากหนังสือ พระอภัยมณี ของสุนทรภู่ เล่ม 1 และ พระอภัยมณี ของสุนทรภู่ เล่ม 2 (พระสุนทรโวหาร (สุนทรภู่), 2544) พบว่า จินตนาการที่เกี่ยวข้องกับชีววิทยาที่ปรากฏในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีที่พบ แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 จินตนาการเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่สัมพันธ์กับชีววิทยา กลุ่มที่ 2 จินตนาการเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต และกลุ่มที่ 3 จินตนาการเกี่ยวกับสิ่งวิเศษ ซึ่งปรากฏดังตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1

กลุ่มของจินตนาการทางชีววิทยาที่ปรากฏในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี

กลุ่ม	สิ่งที่พบ	ชีววิทยาที่เกี่ยวข้อง
กลุ่มที่ 1 จินตนาการเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่สัมพันธ์กับชีววิทยา	เรือพยนต์	ลักษณะของพืชใบเลี้ยงเดี่ยว (ในแง่วัสดุ)
	ตานางยักษ์	โสตทัศนูปกรณ์ (อุปกรณ์ขยายขีดความสามารถของการมองเห็น เช่น กล้องโทรทรรศน์ กล้องจุลทรรศน์)
	ข้าวบนเกาะแก้วพิสดาร	พันธุวิศวกรรม
	เสื้อขนนก	สัณฐานวิทยา
กลุ่มที่ 2 จินตนาการเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต	ม้านิลมังกรและสัตว์ปฏิสนธิ์	การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม และ การผสมข้ามสายพันธุ์
	ตันโรทัน	ระบบนิเวศ
กลุ่มที่ 3 จินตนาการเกี่ยวกับสิ่งวิเศษ	น้ำอมฤตจากปากนางยักษ์	สารอาหาร (วิตามิน / แร่ธาตุ)
	นมพระธรณี	สารอาหาร (วิตามิน / แร่ธาตุ)
	แก้วตาผีเสื้อยักษ์	การทำงานของระบบประสาท

ซึ่งจินตนาการแต่ละอย่างมีความน่าสนใจอย่างมากและจะได้กล่าวถึงรายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่ 1 จินตนาการเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่สัมพันธ์กับชีววิทยา

จินตนาการในกลุ่มนี้เป็นจินตนาการของสุนทรภู่เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้หรือยานพาหนะที่เป็นเทคโนโลยี แต่มีแง่มุมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีววิทยา ได้แก่ เรือพยนต์ซึ่งอาศัยฟางหญ้า (พืช) มาผูกเป็นเรือ ตานางยักษ์ซึ่งสามารถมองไปไกลๆ ได้ เทียบได้กับการกล้องโทรทรรศน์ที่ช่วยขยายขีดความสามารถของประสาทสัมผัสด้วยสายตา ข้าวบนเกาะแก้วพิสดารที่ออกรวงเป็นข้าวสารซึ่งหากจะทำได้ต้องอาศัยกระบวนการทางพันธุวิศวกรรมซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต และเสื้อขนนกซึ่งจินตนาการให้คนมีเครื่องใช้ที่ทำให้คนมีปีก (สัณฐานวิทยา) แบบเดียวกับนกเพื่อให้สามารถบินบนฟ้าได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรือพยนต์ ปรากฏให้ผู้อ่านรู้จักในบทกลอนตอนแรกของเรื่องคือตอนพระอภัยมณีกับศรีสุวรรณเรียนวิชา (เล่มที่ 1, หน้า 8) เมื่อถูกขับออกจากวังก็ได้มาพบกับ 3 พรหมณ์ คือ วิเชียร โมรา สานน ซึ่งพรหมณ์ที่ชื่อวิเชียรมีวิชานำฟางหญ้ามารวมเป็นเรือสำเภายนต์หรือเรือพยนต์ให้แล่นไปในน้ำได้ คำว่า “พยนต์” ตามศัพท์แล้วหมายถึงสิ่งที่เสกขึ้นด้วยคาถาอาคมให้มีชีวิตขึ้นมา มีทั้งรูปมนุษย์ สัตว์ เทวดา หรือยักษ์ ที่เรียกว่า “หุ่นพยนต์” อาจทำขึ้นจากการปั้นหรือเอาฟางหญ้ามารวมเป็นรูปขึ้น แต่ในเรื่องพระอภัยมณีนี้เป็นการนำเอาฟางหญ้ามารวมเป็นเรือ คนใช้เป็นยานพาหนะเดินทางได้ นับเป็นวิชาที่วิเศษมาก แม้ว่าเรือพยนต์จะเป็นเรื่องของยานพาหนะ แต่สิ่งที่นำมาใช้ในการสร้างเป็นเรือกลับเป็นฟางหญ้า ซึ่งเป็นพืชในกลุ่มใบเลี้ยงเดี่ยว (Monocotyledon) คือพืชที่มีใบเลี้ยงเพียงใบเดียว ต้นที่โตแล้ว ลำต้นจะเห็นเป็นข้อปล้องชัดเจน ใบมักแคบ

เรียว เส้นใบเรียงตัวในแนวนอน อย่างเช่น ข้าวโพด หล้า อ้อย ไม้ เป็นต้น (true ปลุกปัญญา, 2567) ซึ่งพวกหล้าก็มีลำต้นที่อ่อน มีความเหนียวอยู่ในตัว สามารถนำมาผูกเป็นรูปต่างๆ ได้ง่าย แม้จะเป็นหล้าแห้ง เช่น ทำเป็นหุ่นไล่กา เป็นต้น ดังนั้นเรือพยนต์ที่สุนทรภู่จินตนาการไว้นี้จึงให้โหราเอาพางหล้ามาผูกเป็นสำเภาก็น่าจะมาจากเป็นวัสดุที่หาง่ายและสะดวกในการขึ้นรูป เช่นเดียวกับการจักสานภาชนะ ของเล่นพื้นบ้านต่างๆ ในสมัยก่อนนั่นเอง

ดวงตานางยักษ์ นางยักษ์ผีเสื้อสมุทรถือเป็นตัวละครสำคัญในท้องเรื่อง จัดเป็นอมมนุษย์จำพวกรากษสหรือผีเสื้อยักษ์ คือเป็นอมมนุษย์จำพวกยักษ์ชั้นล่าง อาศัยอยู่ตามแม่น้ำ สระน้ำ เรียกว่า รากษส มีรูปร่างน่าเกลียด ตัวโต ผมหิก ตัวดำ หน้าแดง ตาโปน ท้องเขียว มือเท้าแดง เขี้ยวใหญ่ เท้าคด ผิวหยาบเหมือนกระดากทราย เป็นพวกที่ดุร้าย ชอบกินเนื้อสัตว์ (สุนัยมานุษยวิทยาสรีนธร, 2567) นางยักษ์ผีเสื้อสมุทรอาศัยอยู่ในถ้ำกลางมหาสมุทร มีฤทธิ์เดชต่างๆ และมีบริวารมากมาย หนึ่งในฤทธิ์เดชของนางยักษ์คือมีตาทิพย์ ดังเช่นตอนที่พระอภัยมณีโดยสารเรือท้าวสิริราชเพื่อกลับไปบ้านเมือง พระโยคีเป่ามนต์ปดinyันตานางยักษ์ไว้จนเรือแล่นไปไกลสุดลูกหูลูกตาเพราะว่าล่องหน้าไปหลายคืน เมื่อผีพรายบริวารมาแจ้งข่าว นางยักษ์จึงตื่นขึ้นเมื่อเขม้นมองไปเห็นเรือพวกมนุษย์แล่นอยู่ไกลลิบๆ (เล่มที่ 1 ตอนที่ 14 พระอภัยมณีเรือแตก, หน้า 156) ดังนี้

อ้นนางยักษ์จักจุเสมอทิพย์

เห็นลิลลิลแล่นไปใบขาวขาว

ดูไกลนักจักแหล่นสิ้นแดนดาว

ร้องเรียกบ่าวบอกความตามให้ทัน

จากบทกลอนนี้แสดงถึงจินตนาการของสุนทรภู่ที่ให้นางยักษ์มีตาทิพย์ มองเห็นไปได้ไกลเกือบ “สิ้นแดนดาว” ซึ่งช่วยให้มนุษย์ในจินตนิยายมีลักษณะเฉพาะ มีความพิเศษในตนเองตามลักษณะอมมนุษย์ในนิทานจักรๆ วงศ์ๆ คือมีพลังวิเศษเหนือธรรมชาติ (Supernatural) ซึ่งดวงตามนุษย์ไม่สามารถทำได้ จึงต้องมีการประดิษฐ์สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้แก่ดวงตาที่ใช้รับประสาทสัมผัสทางการมองเห็นให้เหมือนมีตาทิพย์ เช่น แว่นขยาย กล้องส่องทางไกล กล้องจุลทรรศน์ ฯลฯ เกิดเป็นโศดทัศนูปกรณ์ที่มีความจำเป็นต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้ในทางชีววิทยานั้นเอง

ข้าวบนเกาะแก้วพิสดาร พบในตอนที่ท้าวสิริราชเจ้าเมืองผลึกกับนางสุวรรณมาลีซึ่งเป็นพระธิดาเดินทางมาอาศัยพักบนเกาะแก้วพิสดาร พระอภัยมณี สีนสมุทร (ลูกชายของพระอภัยมณีที่เกิดกับนางยักษ์) และเหล่าสาธุศิษย์ที่อาศัยอยู่กับพระโยคีจึงขอโดยสารเรือสำเภาท้าวสิริราชเพื่อหาทางกลับไปยังบ้านเมืองของตน พระโยคีจึงให้ท้าวสิริราชนำคนมาเกี่ยวข้าวเพื่อนำไปเป็นเสบียง (เล่มที่ 1 ตอน พระอภัยมณีพบนางสุวรรณมาลี, หน้า 141) ซึ่งสุนทรภู่ได้จินตนาการถึงข้าวบนเกาะแก้วพิสดารว่าเป็นข้าวที่ออกรวงมาเป็นข้าวสาร และยังสร้างตำนานบอกเล่าที่มาถึงความแปลกประหลาดของข้าวชนิดนี้ด้วย ความว่า

อันเกาะแก้วพิสดารสถานนี้	โกชนาสาลีกี่มีถม
แต่คราวหลังครั้งสมุทรโคดม	เธอสั่งสมสิกขาสมาทาน
เธอทำไรไว้ที่ริมภูเขาลวง	ครั้นแตกรวงออกมาเล่าเป็นข่าวสาร
ได้สืบพิชัยอยู่แต่บุราณ	จงคิดการเอาเคียวมาเกี่ยวไป

จะเห็นว่าข้าวบนเกาะแก้วพิสดารนี้มีความแปลกประหลาดสมกับชื่อเกาะแก้วพิสดารคือแตกรวงออกมาเป็นข้าวสาร แตกต่างจากข้าวในธรรมชาติทั่วไปที่แตกรวงออกมาเป็นข้าวเปลือก ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็ยังไม่เคยปรากฏข้าวที่แตกรวงออกมาเป็นข้าวสารเลย จะมีก็แต่วิถีชีวิตคนในสังคมปัจจุบันที่ส่วนมากไม่ได้ทำนาเองแล้ว อาศัยซื้อข้าวสารจากร้านค้ามาหุงรับประทานในบ้านเรือน หรือหากจะมีการปลูกข้าวที่ออกรวงมาเป็นข้าวสารได้ก็คงต้องอาศัยเทคโนโลยีชีวภาพในการตัดต่อพันธุกรรมพืชหรือพันธุวิศวกรรมเพื่อให้เกิดลักษณะที่เหมาะสมตามความต้องการของมนุษย์ แต่ก็ยังไม่เคยปรากฏว่ามีการสร้างข้าวชนิดนี้ขึ้นในทางวิทยาศาสตร์ เรียกได้ว่าจินตนาการของสุนทรภู่ที่ล้ำสมัยไปมากกว่าเทคโนโลยีในปัจจุบันอย่างมาก

เสื้อขนนก เป็นจินตนาการของสุนทรภู่ ที่ล้ำคล้าสมัยมาก โดยท่านแต่งให้เป็นเสื้อพิเศษของเจ้าวาหุโลม ในตอนที่นางเสาวคนธ์หนีออกเมืองการะเวกไปจนถึงเมืองวาหุโลม (เล่มที่ 2 ตอนที่ 49 นางเสาวคนธ์แปลงเป็นฤๅษี, หน้า 236) เจ้าเมืองวาหุโลมนั้น สุนทรภู่อธิบายจินตนาการว่าเป็นชาติเขี้ยวยักษ์ ร่างกายพวงพี ผมหงอกเป็นปมๆ คล้ายเงาะ มีเขี้ยวเล็กๆ พอให้เห็นว่าเป็นยักษ์ ไม่กินสัตว์อื่น แต่จะเลี้ยงสัตว์ปีกเอาไว้กินแล้วเอาขนนก ขนเป็น ขนไก่ไว้ประดับหมวกกับเสื้อผ้า และมีเครื่องทรงที่มีลักษณะคล้ายกับนกเอาไว้สวมเวลาออกศึก จะทำให้บินไปได้ไกลถึงร้อยเส้น (เท่ากับ 20 วา หรือ 40 เมตร) ตามคำกลอนดังนี้

เอาขนไว้ใส่ประดับสำหรับแต่ง	หมวกเสื้อแสงสวมตนชนวิหค
แต่องค์ท้าวเจ้าเมืองมีเครื่องยก	เหมือนรูปนกสวมองค์ออกสงคราม
บินไปได้ไกลเป็นร้อยเส้นเศษ	ปราบประเทศร้อยเอ็ดย่อมเข็ดขาม
ชนบทจรดเขตประเทศพราหมณ์	นิคมคามรายรอบเป็นขอบคัน

จะเห็นว่า เสื้อขนนกของเจ้าวาหุโลมนั้นเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่วิเศษ มีรูปร่างคล้ายนก ใช้ขนนกมาทำ ด้วยหวังว่าการที่มนุษย์หากมีโครงสร้างร่างกาย (สัณฐานวิทยา) คล้ายนก มีปีกเหมือนนก มีขนเหมือนนกแล้วจะสามารถทำให้ผู้ที่สวมใส่บินบนท้องฟ้าได้เหมือนนก สิ่งพิเศษที่ทำให้คนขึ้นไปอยู่บนฟ้าได้นี้ปรากฏอยู่ในวรรณคดีหลายๆ เรื่อง เช่น ในเรื่องรามเกียรติ์ก็มีบุษบกที่เหาะได้ของทศกัณฐ์ เรือหงส์ในเรื่องสุวรรณพินธ์ เป็นต้น แม้ว่าความคิดที่อยากบินได้จะเป็นความใฝ่ฝันของมนุษย์มาตลอดทุกยุคทุกสมัย แต่ก็ไม่เคยปรากฏว่ามีการสร้างชุดที่มีขนมีปีกคล้ายนกแล้วทำให้มนุษย์สามารถบินบนท้องฟ้าได้เหมือนนกเกิดขึ้นเลย จะมีก็เพียงอุปกรณ์ที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นชุดเสื้อขนนกแบบที่สุนทรภู่อธิบายไว้ และเป็นยานพาหนะอย่างเช่นเครื่องบิน บอลลูน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะการที่นกบินได้นั้น ในทางวิทยาศาสตร์ได้ศึกษาพบว่า นกนั้นมีขาหน้าที่เปลี่ยนรูป

ไปเป็นปึกเพื่อใช้บิน มีกระดูกกลวงเป็นโพรง ทำให้หนักมีน้ำหนักเบา สามารถลอยตัวในอากาศได้ง่าย ภายในโพรงมีกล้ามเนื้อ ทำหน้าที่เป็นเสาหลักค้ำจุน เพื่อเพิ่มความแข็งแรงให้แก่กระดูก และยังมีถุงลมกระจายอยู่ทั่วตัวเพื่อช่วยในการหายใจ เนื่องจากนกจำเป็นต้องใช้อากาศเป็นจำนวนมากในระหว่างบิน (อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ, 2567) ซึ่งสัณฐานวิทยาของมนุษย์แตกต่างออกไปจากนก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นกหลายชนิดเป็นสัตว์ที่เป็นได้แต่มนุษย์บินไม่ได้นั่นเอง

กลุ่มที่ 2 จินตนาการเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต

จินตนาการกลุ่มนี้เป็นจินตนาการของสุนทรภู่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะพิเศษ เช่น สิ่งมีชีวิตที่เกิดจากการผสมข้ามสายพันธุ์ คือมีพ่อและแม่เป็นสิ่งมีชีวิตต่างชนิด ได้แก่ ม้านิลมังกรและสัตว์ปฏิสนธิ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจเกี่ยวกับการถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมของคนในสมัยก่อน และจินตนาการเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่เกิดจากพ่อแม่ต่างชนิด ที่ปัจจุบันเรียกว่า การผสมข้ามสายพันธุ์ และสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่แทนความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ได้แก่ ต้นโรทัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในคุณค่าของธรรมชาติ ต้นน้ำลำธาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ม้านิลมังกรและสัตว์ปฏิสนธิ ม้านิลมังกร (ดังภาพที่ 1) เป็นตัวละครสำคัญอีกตัวหนึ่งในเรื่องพระอภัยมณี และนับเป็นจินตนาการถึงสัตว์วิเศษที่โดดเด่นอย่างมากของสุนทรภู่ ปรากฏในตอนกำเนิดสุดสาครซึ่งเป็นลูกของพระอภัยมณีกับนางเงือก เกิดบนเกาะแก้วพิสดารหลังจากที่พระอภัยมณีโดยสารเรือท้าวสิริราชกลับไปแล้ว พระโยคีจึงเป็นผู้ช่วยเหลือเลี้ยงดู จนวันหนึ่งพบสัตว์รูปร่างหน้าตาแปลกประหลาดในทะเล ซึ่งก็คือม้านิลมังกรนั่นเอง โดยสุนทรภู่อธิบายจินตนาการว่าม้านิลมังกรนี้เกิดจากการผสมระหว่างพ่อซึ่งเป็นมังกรกับแม่ซึ่งเป็นม้า เกิดเป็นม้านิลมังกรขึ้น ดังที่พระโยคีได้เล็งญาณวิเศษดูความเป็นมาของม้านิลมังกร (เล่มที่ 1 ตอนที่ 24 กำเนิดสุดสาคร, หน้า 293 – 294) ดังนี้

พระทรงศิลป์ยืนสุดสาครบอก	นึกไม่ออกอะไรกัต์หรือมัจฉา
จึงเล็งญาณมานิตด้วยฤทธา	ก็รู้ว่าม้ามังกรสมจรกัน
ครั้นลูกมีศีระมะนเหมือนพ่อ	ตัวตื่นต่อจะเหมือนแม่ช่างแปรผัน
ทางเป็นนาคมาข้างพ่อมันต่อพันธุ์	พระนักรัชม์แจ้งกระจ่างด้วยทางมาน
จึงนึกว่าม้านี้มันมีฤทธิ์	จำจะคิดจับไว้ให้พระหลาน
ได้ตามติดบุตรวงศ์พวงศวาน	สิทธิอาจารย์ดีใจจึงไขความ
ม้าตัวนี้ดีจ้านเจียวหลานเอ๋ย	เป็นกะเทยเขี้ยวเพชรไม่เช็ดขาม
จับไว้ขี่มีสง่ากล้าสงคราม	จะได้ตามบุตรเรศไปเขตคัน

จะเห็นว่าสุนทรภู่ให้ม้ากับมังกรมาผสมกัน เกิดเป็นม้านิลมังกร ซึ่งมีลักษณะบางประการเหมือนพ่อ บางประการเหมือนแม่ ถือเป็นความรู้เกี่ยวกับพันธุศาสตร์ของคนไทยที่แสดงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะ

ทางพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ คือ ลูกจะได้รับลักษณะบางประการมาจากพ่อ และลักษณะบางประการมาจากแม่ นอกจากรูปร่างลักษณะภายนอกแล้ว ความสามารถและอุปนิสัยก็ถือเป็นพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาสู่ลูกได้ด้วย ดังเช่น สีนสมุทร มินิฮิซึโมโห ร้ายคล้ายแม่ สุดสาคร วายน้ำได้นานๆ เหมือนแม่ เป็นต้น และยังเป็นจินตนาการสร้างสรรค์เกี่ยวกับการผสมข้ามสายพันธุ์ของสุนทรภู่อีกด้วย (สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร, 2552, หน้า 189 - 192) นอกจากนี้ยังมีสัตว์อื่นๆ ที่แสดงถึงจินตนาการเกี่ยวกับการผสมข้ามสายพันธุ์ อาทิ หัวเป็นคนข้างท้ายกลายเป็นหอย บ้างมีหางอย่างปลาหน้าเหมือนเงาะ ฯลฯ (เล่มที่ 1 ตอนที่ 28 สุดสาครตามพระอภัยมณี, หน้า 366) แต่ไม่โดดเด่นเท่าม้านิลมังกร เพียงแต่ถูกกล่าวถึงในบทชมปลาในขณะที่ตัวละครเดินทางทางน้ำ ซึ่งสัตว์ปักษีสรรพ์เหล่านี้สุนทรภู่อาจได้เค้าเงื่อนมาจากไตรภูมิพระร่วงก็เป็นได้ (ทศพร วงศ์รัตน์, 2550, หน้า 25)

ภาพที่ 1: สุดสาครกับม้านิลมังกรในหน้าปกหนังสือเรียนภาษาไทย
(กระทรวงศึกษาธิการ, มปป.)

ในปัจจุบันนี้ มนุษย์ยังรู้จักสัตว์ผสมข้ามสายพันธุ์หรือทำการผสมข้ามสายพันธุ์ให้กับสัตว์ ที่เรียกว่า Hybrid Animals อย่างเช่นที่มนุษย์รู้จักกันมานานได้แก่ ล่อ ซึ่งเกิดจากการผสมกันระหว่าง ม้าตัวเมีย กับ ลาตัวผู้ (ดังภาพที่ 2) มีลำตัวและขาเรียวยาวคล้ายม้า แต่หน้าตาของล่อเหมือนกับลาและยังมีเสียงร้องคล้ายออกไปทางลาอีกด้วย อีกตัวอย่างหนึ่งได้แก่ ไทกอน (ดังภาพที่ 3) เกิดจากพ่อที่เป็นเสือโคร่ง กับ แม่ที่เป็นสิงโต มีรูปร่างหน้าตาเหมือนสิงโตทุกประการ แต่ลำตัวมีลายพาดกลอนคล้ายเสือโคร่ง (ไทยรัฐ, 2567) แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่แปลกมหัศจรรย์เท่ากับจินตนาการของสุนทรภู่ออย่างเช่น ม้านิลมังกร เป็นต้น

ภาพที่ 2: ล่อ (ไทยรัฐ, 2567)

ภาพที่ 3: ไทก้อน (ไทยรัฐ, 2567)

ต้นโรทัน เป็นต้นไม้ใหญ่บนยอดเขาสิงคุตรใจกลางเกาะลังกาซึ่งปรากฏในช่วงท้ายของเล่ม 2 ในตอนที่ พระอภัยมณี นางสุวรรณมาลี และนางละเวงวันพาคืนดีกันและตัดสินใจออกบวชบำเพ็ญพรตอยู่บนยอดเขาสิงคุตร (เล่มที่ 2 ตอนที่ 64 พระอภัยมณีออกบวช, หน้า 484 – 485) ความว่า

พอเดือนยี่สี่ค่านำพระบาททรงรกราษฎราติวังศ์ตามส่งหมด

เป็นสิ้นความสามพระองค์อยู่ทรงพรต

ที่บรรพตสิงคุตรดุจนิมนต์

ยอดคีรีมีต้นโรทันใหญ่

น้ำปลายใบหยดย้อยเหมือนฝอยฝน

ครั้นแสงแดดแผดส่องต้องมณฑล

เป็นหมอกมณมีอยู่แต่โบราณ

ด้วยคิรีนี้เป็นหลักลังกาทวีป

ยอดเหมือนกลีบจกงกลมมณฑลสถาน

ครั้นถึงสิบห้าวันก็บันดาล

เป็นฝนชานโสมสาตไม่ขาดคราว

จากจินตนาการของสุนทรภู่จะเห็นว่ายอดเขาสิงคุตรนี้มีความอุดมสมบูรณ์มาก เป็นแหล่งต้นกำเนิดน้ำและฝน ต้นโรทันก็มีน้ำปลายใบหยดลงมากล้นน้ำฝนอยู่เสมอ ซึ่งแม้จะเป็นเพียงจินตนาการแต่ก็สะท้อนภาพของป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารได้เป็นอย่างดี ในทางชีววิทยาได้เห็นความสำคัญของป่าไม้อันเป็นต้นน้ำลำธาร รวมถึงได้อธิบายว่าน้ำเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ โดยน้ำจะมีการหมุนเวียนในระบบนิเวศเป็นวัฏจักร ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยเริ่มต้นจากน้ำในแหล่งน้ำต่าง ๆ เช่น ทะเล มหาสมุทร แม่น้ำ ลำคลองหนอง บึง ทะเลสาบ จากการคายน้ำของพืช จากการขับถ่ายของเสียของสิ่งมีชีวิต และจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ระเหยขึ้นไปในบรรยากาศ กระแทกความเย็นควบแน่นเป็นละอองน้ำเล็ก ๆ เป็นก้อนเมฆ ตกลงมาเป็นฝนหรือลูกเห็บสู่พื้นดิน ไหลลงสู่แหล่งน้ำต่าง ๆ หมุนเวียนอยู่เช่นนี้เรื่อยไป (NECTEC, 2567) แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีพืชใดที่มีลักษณะคล้ายต้นโรทันที่จะมีน้ำปลายใบหยดย้อยเหมือนฝอยฝนเลย

กลุ่มที่ 3 จินตนาการเกี่ยวกับสิ่งวิเศษ

จินตนาการของสุนทรภู่กลุ่มนี้เป็นจินตนาการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งวิเศษที่ปรากฏในเรื่องพระอภัยมณี เป็นสิ่งที่เมื่อรับประทานเข้าไปแล้วมีประโยชน์ต่อร่างกาย ทั้งสุขภาพพลานามัย ความสวยงาม ความแข็งแรง เทียบได้กับวิตามินแร่ธาตุที่ช่วยเสริมสร้างระบบการทำงานของร่างกาย บำรุงร่างกาย บำรุงผิวพรรณ อายุยืนยาว หรือเป็นสิ่งที่มีพิษไว้ติดตัวแล้วจะทำให้เกิดพลังความแข็งแกร่งเหนือธรรมชาติซึ่งคล้ายกับเป็นสิ่งที่ไปกระตุ้นการทำงานของระบบประสาท มีการหลั่งสารหรือฮอร์โมนในร่างกายที่ทำให้เกิดพลังกำลัง โดยมีรายละเอียดดังนี้

น้ำอมฤตจากปากนางยักษ์ นางยักษ์ผีเสื้อสมุทรนั้นเป็นรากษสหรือผีเสื้อยักษ์ที่มีชาติกำเนิดแสนพิสดาร มีตำนานที่สุนทรภู่สร้างขึ้นเป็นเรื่องราวอย่างลึกลับ ทำให้นางยักษ์เหมือนเป็นตัวละครที่มีชีวิตอยู่จริง ๆ ในโลกอีกโลกหนึ่งตามจินตนาการของท่าน มีฤทธิ์เดชมากมาย แม้กระทั่งตายไปแล้วก็ยังมีสิ่งวิเศษเกิดขึ้น คือมีน้ำไหลออกมาจากปาก ดังเช่นตอนที่พระอภัยมณีเป่าปี่ทำให้นางยักษ์ถึงแก่ความตาย (เล่มที่ 1 ตอนที่ 14 พระอภัยมณีเรือแตก, หน้า 162) ในตอนนี้สุนทรภู่ประพันธ์ไว้ว่า

อันวารีที่ไหลออกจากปาก

คือแรงรากษสเช่นเหมือนธารไหล

ใครกินน้ำกำลังจะเกรียงไกร

ทั้งโรคร้ายมิได้มีมาบิชา

แสดงว่าน้ำจากปากนางยักษ์นี้เป็นน้ำวิเศษที่ใครกินเข้าไปก็จะสุขภาพดี แข็งแรง มีกำลัง เหมือนเป็นยาบำรุง วิตามิน หรืออาหารเสริมที่เรารู้จักกันในปัจจุบัน ซึ่งจากการศึกษาในทางวิทยาศาสตร์ทำให้รู้ถึงสารอาหารที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย และรู้ถึงคุณสมบัติของวิตามินและแร่ธาตุชนิดต่างๆ ที่มีผลต่อการเจริญเติบโต มีการสกัดวิตามิน แร่ธาตุมาเป็นยาบำรุงในรูปยาน้ำ ยาเม็ด และแคปซูล เป็นต้น น้ำจากปากนางยักษ์นี้ ถือเป็นยาวิเศษคล้ายๆ ยาอายุวัฒนะที่คนทั่วไปหากได้ดื่มเข้าไปแล้วก็จะมียาล้างวังชา สุขภาพแข็งแรงไม่มีโรคร้ายเบียดเบียน

นมพระธรณี มีชื่อเรียกหลายชื่อ ได้แก่ นมพระธรณี ถันธรณี และดินถัน ปรากฏในตอนที่นางละเวงวันหาหนิพระอภัยมณีเข้าไปในป่า ระหว่างหยุดพักได้เกิดมีลูกนมพระธรณีขนาดเท่าลูกน้ำเต้าทองสีเหลืองอร่ามและมีกลิ่นหอมตกอยู่ตรงหน้านางละเวง เมื่อกรีดออกแล้วชิมดูก็พบว่ามียารสอร่อยชุ่มคอและทำให้ร่างกายมีเรี่ยวแรง (เล่มที่ 1 ตอนที่ 31 พระอภัยมณีพบนางละเวง, หน้า 429) ดังนี้

ฝ่ายอารักษ์ศักดิ์สิทธิ์สถิตสถาน

จึงแจ้งการกับวันหามารศรี

ลูกนั้นหรือชื่อวามพระธรณี

ถึงพันปีผุดขึ้นเหมือนปิ่นดั่ง

ฝูงสัตว์ไพรได้ยินทั้งกลิ่นหอม

มาพร้อมพร้อมเพราะจะกินถวิลหวัง

ด้วยหวานเย็นเห็นประเสริฐเกิดกำลัง

กำจัดทั้งโรคไม่ราศี

อายุยืนขึ้นชุ่มเป็นหนุ่มสาว

ผิวนั้นราวกับทองละอองศรี

ถึงแก่เฒ่าเข้าเรือนสามร้อยปี

ก็ไม่มีมัวหมองละอองนวล

ทั้งเนื้อหอมกล่อมกลืนระรินริน

เป็นที่ชื่นชมบุรุษสุดสงวน

จะเห็นว่านมพระธรณีมีความวิเศษคล้ายกับเป็นยาอายุวัฒนะ บำรุงกำลังและผิวพรรณในทำนองเดียวกับยาบำรุงหรืออาหารเสริมทำนองเดียวกันกับน้ำอมฤตจากปากนางยักษ์ เพียงแต่อยู่ในรูปลักษณะที่แตกต่างกัน มีกำเนิดแตกต่างกัน สอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการจะมีสุขภาพแข็งแรง มีอายุยืนยาว จึงเกิดการค้นคว้าหาอายุวัฒนะมาแต่สมัยโบราณ ดังเช่นจีนซีฮ้องเต็กที่ทรงปรารถนาที่จะมีชีวิตเป็นอมตะ จึงได้มีพระราชโองการให้ค้นหาอายุวัฒนะไปทั่วทั้งราชอาณาจักร (BBC News ไทย, 2560) โดยหวังว่ายาอายุวัฒนะเหล่านี้จะมีตัวยาสีซึ่งเป็นสารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง อายุยืนยาวนั่นเอง แต่ในปัจจุบันนี้ยังไม่ปรากฏมียาชนิดใดที่จะเป็นยาอายุวัฒนะ ทำให้มนุษย์มีชีวิตเป็นอมตะได้เลย จะมีก็เพียงการผลิยาบำรุง วิตามิน ธาตุอาหารต่างๆ ที่ช่วยเสริมสุขภาพเท่านั้น

แก้วตาผีเสื้อยักษ์ ผีเสื้อยักษ์เป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่เกิดจากจินตนาการของสุนทรภู่ ในตอนที่สุดสาครออกจากเกาะแก้วพิสดารไปตามพระอภัยมณี (เล่มที่ 1 ตอนที่ 28 สุดสาครตามพระอภัยมณี, หน้า 367 - 368) ระหว่างทางจะเข้าเมืองการเวกได้พบผีเสื้อยักษ์ซึ่งเป็นผีเสื้อที่มีขนาดใหญ่โตมาก สามารถจับมนุษย์กินเป็นอาหารได้ มีตัวนายใหญ่คอยระแวดระวังป้องกันผีเสื้อยักษ์ที่เป็นบริวารตัวอื่นๆ ทำให้หาไม่ตาย เวลานั้นมีเทวดาถือขวานมาบอกให้สุดสาครช่วยล่อผีเสื้อยักษ์ตัวอื่น ๆ ไปเพื่อเทวดาจะได้เข้าไปฆ่าตัวนายใหญ่ได้ และบอกว่าเมื่อตัวนายใหญ่ตายแล้วให้สุดสาครควักแก้วตาผีเสื้อยักษ์ไป ดังนี้

ท่านช่วยล่อแต่พอให้มันโล่มา

เราจะฆ่าตัวนายให้วายชนม์

จึงคว่ำแก้วแววตาทั้งขวาย

ไปกันกายสารพัดไม่ขัดสน

บังเกิดแรงแข็งแกร่งทั้งคงทน

ถ้าจับคนเข้าก็อ่อนหย่อนกำลัง

จะเห็นว่าแก้วตาผีเสื้อยักษ์มีฤทธิ์วิเศษ ทำให้ผู้ที่ครอบครองมีพลังกำลัง คงทนสารพัดอาวุธ จับตัวใครเข้าคนนั้นก็อ่อนกำลังลง ซึ่งในปัจจุบันก็มีจินตนาการเกี่ยวกับการที่มนุษย์มีพลังกำลังเหนือกว่ามนุษย์ทั่วไป เช่นที่ปรากฏในนิยายหรือภาพยนตร์หลาย ๆ เรื่อง อาทิ Superman หรือ Spiderman เป็นต้น การที่มนุษย์มีพลังเหล่านี้เรียกได้ว่าเป็นพลังเหนือธรรมชาติ (Supernatural power) ซึ่งในทางชีววิทยานั้นก็ได้มีการศึกษาถึงภาวะตื่นเครียดทำให้ร่างกายต้องมีการเตรียมความพร้อมในการรับสภาวะฉุกเฉินต่างๆ โดยมีฮอร์โมนชนิดหนึ่งที่เรียกว่า อะดรีนาลิน (Adrenaline) หรือ อีพิเนฟริน (Epinephrine) เป็นฮอร์โมนที่หลั่งจากต่อมหมวกไต เป็นสารแห่งความโกรธ และเกี่ยวเนื่องกับการป้องกันตัว ร่างกายจะหลั่งฮอร์โมนนี้เพื่อให้มีภาวะเตรียมพร้อมให้ร่างกายเข้าสู่การตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉินและการใช้พลังงาน ทำให้กล้ามเนื้อหลอดเลือดหัวใจทำงานอย่างเต็มที่ หัวใจบีบตัวมากขึ้น อัตราการเต้นของหัวใจสูงขึ้น ความดันเลือดสูงขึ้น และทำในสิ่งที่

เมื่อก่อนไม่สามารถทำได้ เช่น เมื่อเกิดเหตุไฟไหม้จะรีบวิ่งเข้าไปยกของหนักในบ้านออกมาได้ โดยปกติแล้วอะตริณาลินจะหลังช่วงที่เราตื่นเต้นหรือมีภาวะฉุกเฉินแล้วจะลดลงมาอยู่ในระดับปกติ (โรงพยาบาลพญาไท, 2567) แก้วตาผีเสื้อยักษ์นี้จึงอาจจะเป็นของวิเศษที่ทำให้ร่างกายหลังสารเคมีเหล่านี้ออกมาได้ตลอดเวลาทำให้มีผลกำลังคงทนทุกเวลาก็เป็นได้

จินตนาการทางชีววิทยาเหล่านี้เมื่อนำมาจัดเป็นกลุ่มแล้วจะพบว่าแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 จินตนาการเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่สัมพันธ์กับชีววิทยา กลุ่มที่ 2 จินตนาการเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต และกลุ่มที่ 3 จินตนาการเกี่ยวกับสิ่งวิเศษ ซึ่งทั้งหมดนี้เมื่อวิเคราะห์แล้วจะเกี่ยวข้องกันเนื้อหาชีววิทยาในเรื่อง พืช (ลักษณะของพืชใบเลี้ยงเดี่ยว) โสตทัศนูปกรณ์ (อุปกรณ์ขยายขีดความสามารถของการมองเห็น เช่น กล้องโทรทรรศน์ กล้องจุลทรรศน์) การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม เทคโนโลยีชีวภาพ พันธุวิศวกรรม การผสมข้ามสายพันธุ์ สันฐานวิทยา สารอาหาร (วิตามิน / แร่ธาตุ) และการทำงานของระบบประสาท

ในปัจจุบัน เรายังสามารถพบเห็นจินตนาการเกี่ยวกับสิ่งวิเศษในลักษณะนี้ได้อีกมากมาย อาทิ จินตนาการเกี่ยวกับเรือวิเศษหรือยานพาหนะวิเศษก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่เช่นกัน เช่นในการ์ตูนญี่ปุ่นอย่างเรื่อง ดราก้อนบอล ผู้แต่งก็จินตนาการไว้ในเรื่องมีบริษัทที่สามารถผลิตแคปซูลที่เมื่อโยนออกไปแล้วกลายเป็นสิ่งต่างๆ เช่น เรือ รถ ฯลฯ หรืออย่างในนิยายเรื่องแฮร์รี่ พอตเตอร์ก็มีจินตนาการเกี่ยวกับรถยนต์ที่ถูกใช้เวทย์มนต์ทำให้เหาะไปบนฟ้าได้ การผลิตยาบำรุงกำลังและเครื่องสำอางประทีนโฉมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงจินตนาการเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ที่แสดงออกมาในวรรณคดีได้เป็นอย่างดี

สรุป

นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีเป็นผลงานสร้างสรรค์จากจินตนาการของกวีเอกสุนทรภู่ซึ่งมีความโดดเด่นทั้งในด้านการใช้ภาษาร้อยกรองที่ไพเราะสละสลวย ใช้คำง่ายๆ ในการประพันธ์ มีตัวละครและการดำเนินเรื่องที่สนุกสนานสมจริง เสมือนเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในโลกอีกใบหนึ่ง ซึ่งจินตนาการที่โดดเด่นอีกอย่างหนึ่งของสุนทรภู่ได้แก่สิ่งมีชีวิตและสิ่งวิเศษที่เกี่ยวข้องกับชีววิทยา เรียกได้ว่าเป็นจินตนาการทางชีววิทยาของสุนทรภู่ อาทิ ม้านิลมังกร นมพระธรณี เสือขนนก ต้นโรทัน ข้าวบนเกาะแก้วพิสดาร เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะเป็นจินตนาการเพื่อฝันทำนองเดียวกับบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ (Science Fictions) ในกลุ่มนิยายจินตนิมิต (Science Fantasy) ที่ไม่เน้นเรื่องความถูกต้อง ข้อเท็จจริง หรือความเป็นไปได้ของหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่นำมาประกอบตัวเนื้อเรื่อง แต่จะเน้นเรื่องความกลมกลืนของตัวเรื่อง บุคลิกและความสัมพันธ์ของตัวละคร ความสนุกสนานและน่าติดตาม (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ออนไลน์) อย่างเช่น ม้านิลมังกรเกิดจากการผสมข้ามสายพันธุ์ที่ยังไม่มีใครรู้จักเทคโนโลยีแบบนี้ในสมัยเมื่อสองร้อยกว่าปีก่อน หรือแม้ในปัจจุบันก็ไม่สามารถใช้เทคโนโลยีผสมข้ามสายพันธุ์มาผสมให้เกิดม้านิลมังกรได้ เนื่องจากสุนทรภู่จินตนาการให้ม้านิลมังกรเกิดจากพ่อที่เป็นมังกรซึ่งเป็นสัตว์ในเทพนิยายกับแม่ที่เป็นม้าซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีจริงในธรรมชาติ เป็นต้น

จินตนาการทางชีววิทยาที่ปรากฏนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการความเป็นอยู่ที่ดี ต้องการความสะดวกสบาย เช่น เสือขนนก ทำให้บินไปในอากาศได้ สำเภายนต์ ทำให้ใช้วัสดุต่างๆ กับ

การร้ายกาจทำให้มีเรือสำเภาแล่นไปในน้ำได้ ข้าวบนเกาะแก้วพิสดาร ปลุกแล้วออกรวงเป็นข้าวสารเลย ไม่ต้องเหนื่อยเสียเวลาตำข้าวอีก เป็นต้น สอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมนุษย์ของมาสโลว์ (Maslow's hierarchy of human needs) (2486 อ้างใน NovaBizz, ออนไลน์) ซึ่งแบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ระดับ เรียกว่าความต้องการมูลฐาน 5 ขั้น ได้แก่

1. ความต้องการพื้นฐานทางสรีระ (Basic physiological needs or Biological Needs , Physical Needs) คือความต้องการบำบัดความหิวกระหาย ต้องการพักผ่อน ต้องการเรื่องกามารมณ์ ต้องการบำบัดความเจ็บปวดและ ความไม่สมดุลทางร่างกายต่างๆ
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs and security) คือ ต้องการความมั่นคง ต้องการการป้องกัน อันตราย ต้องการระเบียบ ต้องการทำนายอนาคต
3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs or Social Needs) คือ ต้องการเพื่อน ต้องการผู้ร่วมงาน ต้องการครอบครัว ต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ต้องการใกล้ชิดกับเพศตรงข้าม
4. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs, Self-Esteem Needs) คือ ต้องการความนับถือ ต้องการความมั่นคงซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเห็นของคนโดยทั่วไป ต้องการความพอใจ ชมเชย นิยม ต้องการความมั่นใจในตนเอง ต้องการคุณค่าในตนเอง ต้องการยอมรับตนเอง
5. ความต้องการความสมหวังในชีวิต (Self-Actualization Needs, Self-realization , Self-fulfillment Needs) คือต้องการไปให้ถึงความสามารถสูงสุดของตนเอง ต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตน ต้องการสิ่งที่เหมาะสมที่สุด ต้องการความงอกงามและขยายความต้องการให้ถึงที่สุด ค้นพบความจริง สร้างสรรค์ความงาม ส่งเสริมความยุติธรรม สร้างระเบียบ

จากแนวคิดดังกล่าวจะพบว่าจินตนาการทางชีววิทยาที่ปรากฏในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีมักตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางสรีระซึ่งหมายรวมไปถึงความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต รวมถึงความต้องการความปลอดภัยด้วย เช่น ข้าวที่ออกรวงเป็นข้าวสารทำให้ชีวิตมีความสะดวกสบายในการเตรียมอาหารเพื่อรับประทาน สำเภายนต์ทำให้ชีวิตมีความสะดวกสบายในการเดินทาง นมพระธณีทำให้ร่างกายสดชื่นแข็งแรง มีผิวพรรณวรรณะที่สวยงาม แก้วตาผีเสื้อยักษ์ ทำให้ร่างกายแข็งแรงคงทน ปลอดภัยจากอันตราย เป็นต้น และเนื่องด้วยจินตนาการเหล่านี้ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ดังกล่าว อาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีเป็นเรื่องราวที่สนุกสนานประทับใจผู้อ่านไม่ว่าจะยุคใดสมัยใด เนื่องจากสิ่งมีชีวิตและสิ่งวิเศษที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์จากจินตนาการของสุนทรภู่ได้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในหลากหลายรูปแบบนั่นเอง

นอกจากนี้จินตนาการทางชีววิทยาในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของจินตนาการที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่การค้นคว้าหาความรู้และการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีใหม่ให้เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกหรือสนองต่อความต้องการของมนุษย์ ดังเช่นจินตนาการเกี่ยวกับข้าวบนเกาะแก้วพิสดาร อาจเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้เกิดการคิดค้นสายพันธุ์ข้าวหรือการใช้เทคโนโลยีด้านพันธุ

วิศวกรรม ทำให้เกิดสายพันธุ์ข้าวในอนาคตที่ออกรวงมาเป็นข้าวสารได้เลยโดยไม่ต้องเสียเวลานำข้าวมาขัดเอาเปลือกออก ดังเช่นที่เคยปรากฏว่ามีการจินตนาการถึงพาหนะคือเรือดำน้ำที่จะนำพามนุษย์ให้ลงไปอยู่ใต้น้ำได้ลึกๆ และนานๆ ในนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องใต้ทะเลสองหมื่นโยชน์ (Twenty Thousand Leagues Under the Sea) ของ จูลส์ เวิร์ล (Jules Gabriel Verne) (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2567) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นทำให้มีการประดิษฐ์เรือดำน้ำขึ้นมาได้จริงๆ ในเวลาต่อมา จะเห็นได้ว่าจินตนาการที่ปรากฏในวรรณกรรมเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง การอ่านวรรณกรรมจึงมีความสำคัญที่นอกจากจะก่อให้เกิดสุนทรียภาพแก่ผู้อ่านแล้ว ยังช่วยสร้างเสริมจินตนาการให้แก่ผู้อ่าน ซึ่งหากส่งเสริมให้มีการอ่านวรรณกรรมหรือวรรณคดีเพื่อเสริมสร้างจินตนาการ ย่อมสามารถนำไปสู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่จะค้นคว้าหาความรู้และสิ่งประดิษฐ์หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เกิดการเรียนรู้อย่างมีความต่อผู้อ่าน และช่วยเชื่อมโยงศาสตร์ทั้งสองด้าน คือ วิทยาศาสตร์กับศิลปศาสตร์ว่ามีความสัมพันธ์ต่อได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (มปป.). *หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดพื้นฐานภาษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เล่ม 1*.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

ทศพร วงศ์รัตน์. (2550). *พระอภัยมณี...มาจากไหน*. กรุงเทพฯ: บริษัท คอมฟอรม์ จำกัด.

ไทยรัฐ. (2567, 26 กรกฎาคม). *สัตว์ผสมข้ามสายพันธุ์*. www.thairath.co.th/lifestyle/life/1877671.

พระสุนทรโวหาร (สุนทรภู่). (2544). *พระอภัยมณี ของสุนทรภู่ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปา-
บรรณาคาร.

_____. (2544). *พระอภัยมณี ของสุนทรภู่ เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปา-
บรรณาคาร.

ภิญโญ ศรีจำลอง. (2549). *ท่องโลกกวี เทิดอักษร สุนทรภู่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านภิญโญ.

โรงพยาบาลพญาไท. (2567, 9 มิถุนายน). *อะดรีนาลีน*. www.phyathai.com/th/article/2561-8_essential_hormones_that_you_have_to_handle__branchpyt2.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2566, 3 สิงหาคม). *บันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์*. th.wikipedia.org/wiki/บันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2567, 26 กรกฎาคม). *ใต้ทะเลสองหมื่นโยชน์*. th.wikipedia.org.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2567, 20 กรกฎาคม). *รากษส*. <https://culturio.sac.or.th/content/1292>.

สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร. (2552). *การวิเคราะห์องค์ความรู้และจินตนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในนิทานคำกลอนเรื่อง ‘พระอภัยมณี’* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].

สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร, อรพินท์ คันทาเวช และ วิลาสินี สวาทยานันท์. (2565). *การวิเคราะห์องค์ความรู้และจินตนาการทางชีววิทยาในนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี* (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์).

เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

องอาจ โอโลม. (2555). *วรรณคดีศึกษา*. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล กรู๊ป.

อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ. (2567, 26 กรกฎาคม). *วิวัฒนาการในการบินของนก*.

www.waghor.go.th.

BBC News ไทย. (2560, 26 ธันวาคม). *พบหลักฐานจีนชื้องเต้สั่งให้ค้นหาอายุวัฒนะจริง*.

www.bbc.com/thai/international-42481953.

NECTEC. (2567, 9 มิถุนายน). *วัฏจักรของน้ำ*. www.nectec.or.th/schoolnet/library/create-web/10000/science/10000-6295.html.

NovaBizz. (2566, 3 สิงหาคม). *ความต้องการของมนุษย์ (Human needs)*.

www.novabizz.com/NovaAce/Personality/Human_Needs.htm.

true ปลุภักปญญา. (2565, 18 มกราคม). *ภาษาไทย ม. 3 เรื่อง นิทานคำกลอนเรื่อง พระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อ*. www.trueplookpanya.com/learning/detail/31747.

_____. (2567, 9 มิถุนายน). *พืชใบเลี้ยงเดี่ยว*.

www.trueplookpanya.com/knowledge/content/63521/-scibio-sci-